

ПЕДАГОГІЧНІ ПРАКТИКИ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті розкрито, як через систему проходження педагогічних практик реалізується оновлення професійно-педагогічної підготовки вчителів початкових класів. Розглянуті види педагогічних практик допомагають студентам встановити органічний взаємозв'язок між теорією та практикою, створюють реальні можливості для формування готовності майбутніх учителів до організації навчально-виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку, сприяють формуванню особистісних якостей майбутнього педагога.

Ключові слова: педагогічні практики, інноваційні технології, початкове навчання, професійна підготовка.

Сучасна дійсність навчального процесу залишає невирішеною проблему ґрунтовної практичної підготовки, вагомою є сама ідея та філософія якості освіти. Критерієм якості є рівень науки і техніки, запити економіки, прогнози розвитку, тому виникає ще одна проблема – відповідність існуючого змісту освіти можливому та необхідному змісту, а також відповідність потребам сьогодення та виникаючим перспективам на майбутнє, відтак слід розв'язати протиріччя між існуючою системою освіти та прогресивним оновленням її змісту.

Основні напрями модернізації освіти вищої школи визначені низкою державних документів, зумовлені дотриманням вимог Болонської освіти, що передбачає узгодження зі світовими освітніми стандартами. Крім того, сучасні темпи розвитку економічних, політичних та культурних зв'язків потребують переакцентування освіти, з метою забезпечення підготовки спеціалістів конкурентноздатних, світового рівня. Оскільки вияв професійних навичок індивідуума у ВНЗ відбувається завдяки проходженню педагогічних практик, актуальною залишається проблема як організації, так і контролю за проведенням педагогічних практик для майбутніх учителів початкових класів. На часі перманентне цілеспрямоване проведення різних видів педагогічних практик, коли визначальним стає орієнтація "на вміння користуватися вже накопиченими суспільством знаннями, здатність людини творчо їх примножувати, спиратися на них у своїй життєдіяльності" [1, с.60].

Серед найважливіших вимог до професійних якостей учителя українські вчені, автори "Національної доктрини розвитку освіти" України у ХХІ столітті (В. Андрущенко, С. Довгий, В. Зайчук, В. Кремень, В. Литвин) виділяють високий рівень загальної підготовки вчителя, знання свого предмета, вміння прогнозувати навчально-виховний процес, володіння останніми досягненнями науки і техніки, новітніми технологіями і методами [2].

На нашу думку, активізації певних навичок майбутнього спеціаліста мають сприяти педагогічні практики. Оскільки саме там виявляється закладений професійний потенціал, який, як вважає І. Підласий, "є головною характеристикою педагога" [3, с.260].

На сьогодні є наукові доробки вчених щодо удосконалення навчально–виховного процесу ВНЗ – Ю.К. Бабанський, В.П. Безпалько, С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Ф. Тализіна, Р.І. Хмелюк, М.Д. Ярмаченко. Існують дослідження, присвячені практичним розв'язанням проблеми підготовки майбутніх учителів на засадах модульного підходу до побудови педагогічного процесу – А.М. Алексюк, В.Ф. Горбенко, М.І. Жалдак, С.А. Жданов та ін. Водночас розвиток процесів оновлення підготовки майбутніх учителів початкових класів зумовлює прагнення даною розвідкою заповнити прогалину серед наукових досліджень, спрямувавши зусилля на знаходження єдиних системоутворюючих та інноваційних технологій, які базуються на проектуванні педагогічного процесу, визначають зміст педагогічних практик.

Пропонований огляд різних видів педагогічних практик, що проводяться на факультеті початкового навчання, відображає не тільки вимоги до сучасного вчителя молодших школярів, а й вказує шляхи його професійного становлення.

Відтак мета статті – ознайомити із укладеною системою проведення таких практик, органічно пов'язаних між собою, у ході яких реалізується професійна підготовка спеціалістів. Автор розвідки прагне окреслити ієрархію структурних елементів, форми відношень, причинно–наслідкові зв'язки, особливості навчально–виховного процесу, намітити способи вирішення локальних і системних протиріч у проходженні педагогічних практик.

Педагогічна практика на кафедрі педагогіки і методики початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка організовується і проводиться згідно з вимогами нормативних документів Міністерства освіти і науки України, оновленими навчальними планами і програмами. Вона є важливою складовою навчально–виховного процесу на факультеті початкового навчання усіх освітньо–кваліфікаційних рівнів (бакалавра, спеціаліста, магістра). Педагогічна практика є логічним продовженням лекційних та практичних занять у виші і створює реальні можливості для формування готовності майбутніх учителів до організації навчально–виховної роботи з дітьми молодшого шкільного віку; потреби застосовувати теоретичні знання, засвоювати інноваційний педагогічний досвід, а також виховує інтерес та любов до обраної професії.

Програма практики відповідає Положенню про проведення практик студентів ВНЗ України, навчальним планам бакалавра, спеціаліста та магістра, освітньо–кваліфікаційним характеристикам та освітньо–професійній програмі підготовки фахівців.

Основним організаційно–методичним документом, що регламентує діяльність студентів і керівників практики на факультеті початкового навчання, є наскрізна програма практики, розроблена кафедрою педагогіки і методики початкового навчання. Програми практики відповідають вимогам Галузевих стандартів вищої освіти та враховують специфіку спеціальностей.

Кафедрою педагогіки і методики початкового навчання упорядковано і затверджено програми усіх видів практик (Протокол №1 від 27.08.2010 р.).

Так, для студентів зі спеціальності "Початкова освіта" по кафедрі педагогіки і методики початкового навчання передбачено такі види практик: польова, позакласна та позашкільна, педагогічна практика у дитячих таборах, навчально–виховна у 1–х класах загальноосвітньої школи, навчально–педагогічна, виробничо–педагогічна, асистентська практики, науково–дослідна педагогічна практика. Нижче наведено графік проведення практик.

Бази практик по кафедрі педагогіки і методики початкового навчання розподіляються згідно з наказом №205/348 від 14.11.2005 р. / 21.11.2005 р.

Керівник практики проводить ретельний добір баз практики за згодою адміністрації ЗНЗ, частіше з тим ЗНЗ, де є більше класів–комплектів, а отже, і досвідчених вчителів.

Базами навчально–педагогічної та виробничо–педагогічної практики є:

ЗНЗ І–ІІІ ст. м. Чернігова №3,4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, спец. ЗНЗ №1, спец. ЗНЗ №2, колегіум №11, ліцей №15, ліцей №22, гімназія №31, школа–інтернат імені Ю.М. Коцюбинського, спецшкола–інтернат для дітей зі зниженим зором; ЗНЗ І ст. м. Чернігова №25, 36; навчально–виховний комплекс №45.

Бази практики "Позакласна та позашкільна робота":

- Обласна станція юних натуралістів;
- Обласний палац дітей та юнацтва;
- Навчально–методичний центр професійно–технічної освіти;
- Обласний центр науково–технічної творчості учнівської молоді.

ГРАФІК
проведення всіх видів практики студентів факультету початкового навчання на 2010–2011 навчальний рік
(денна форма навчання, заочна форма навчання)
Кафедра педагогіки і методики початкового навчання

№	Освітньо-кваліфікаційний рівень	Спеціальність	Вид практики	Курс	Групи	Кількість студентів	Семестр	Термін проведення	Тривалість практики (в тижнях)	Форма контролю	Норми розрахунків навчального навантаження викладачам університету (на 1 студента)	Всього годин за практику	Керівники практики
1	бакалавр	Педагогічна освіта Дошкільна освіта	Польова практика	1	11–14	90	2	липень, 2010	2	залік	60 год. на групу	90	Коваль В.О.
				1, 2	15, 26	31	2, 4					36	
2		Педагогічна освіта	Позакласна та позашкільна практика	2	21–25	87	3	Протягом семестру	10	залік	1 год. на студента	75	Пода В.М.
3		Педагогічна освіта	Педагогічна практика у дитячих таборах	2	21–25	87	4	Липень–червень–серпень, 2010	4	залік	1 год. на студента	87	Кошель В.М.
4		Педагогічна освіта	Навчально–виховна практика у 1 класах	3	31–35	78	5	30.08–25.09.2010	4	залік	1 год. на студента	50	Пода В.М.
5		Педагогічна освіта	Навчально–педагогічна практика	3	31–35	78	6	07.02.–04.03.2010	4	д/з	Педагогіка–психологія–5 год. Методики викладання – 2 год.	75	Пода В.М.
6	Педагогічна освіта	Виробничо–педагогічна практика	4	41–47	120	7	25.10–03.12.2009	6	д/з	Педагогіка–психологія – 5 год. Методики викладання – 2 год.	100	Турчина І.С.	
	спеціаліст	Початкове навчання	Виробничо–педагогічна практика	5	51–55	83	9	30.08.–24.09.2010	4	д/з	Педагогіка–психологія–5 год. Методики викладання – 2 год.	80	Донець Г.Ю.
1	магістр	Початкове навчання	Асистентська практика	5	56	15	10	14.02.2010–26.02.2010	2	д/з	4 год. на студента	66	Гринь Т.В.
2			Науково–досл. педагогічна практика	5	56	15	10	14.03.2010–26.03.2010	2	д/з	2 год. на студента	42	Коновальчук М.В.
1	бакалавр	Педагогічна освіта	Виробничо–педагогічна практика	4	41–42	58	7	Вересень–жовтень, 2010	4	д/з	1 год. на студента	40	Донець Г.Ю.
2				4	45 гр. пед. училище	23	8	вересень–жовтень, 2010	4	д/з	1 год. на студента	20	Донець Г.Ю.
1	спеціаліст	Початкове навчання	Виробничо–педагогічна практика	5	51–52 55	65	9	Вересень–жовтень, 2010	4	д/з	1 год. на студента	40	Донець Г.Ю.

Студенти проходять педагогічну практику у дитячих таборах не тільки в м. Чернігові та Чернігівській області, а й за її межами:

- ДОТ "Кристал", м. Алушта;
- ДОТ "Перлинний берег", м. Алушта;
- пришкільні дитячі табори;
- позашкільні заклади;
- дитячі спортивні школи;
- оздоровчі майданчики;
- туристичні табори та ін.

Бази педагогічної та науково-дослідної практики магістрантів нижче-наведені. У першу чергу обрано школи, які:

- впроваджують інноваційні педагогічні технології;
- мають не менше 30% вчителів-методистів початкових класів, до яких і закріплюються магістранти;
- беруть активну участь у міських та обласних конференціях з проблем впровадження інноваційних освітніх технологій, є базами для проведення обласних семінарів з актуальних проблем сучасної початкової освіти (ліцей №32, початкова школа №25, спеціалізована ЗНЗ з поглибленим вивченням іноземних мов №2, ЗНЗ I–III ст. №34).

Потребує уваги питання організації практики студентів у класах-комплектах. Після III курсу студенти можуть проходити практику за місцем проживання в малокомплектних школах. У перелік звітної документації з педпрактики включені матеріали, пов'язані з плануванням та організацією роботи вчителя в малокомплектній школі.

Зусиллями викладачів факультету організуються зустрічі з учителями МКШ, відвідування уроків та виховних заходів у класах-комплектах, удосконалюється досвід роботи кращих учителів таких шкіл, а матеріали науково-методичного семінару "Актуальні проблеми малокомплектної школи" опубліковані у збірнику наукових статей викладачів університету" (Випуск 1. – Чернігів, 2009).

Існує методичне забезпечення для проходження педагогічних практик, зокрема:

1. Гринь Т.В., Тарасенко Т.К., Іванча С.В. Зміст та навчально-методичне забезпечення педагогічної практики: Навчально-методичний посібник для студентів спеціальності "Початкове навчання". – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2004.

2. Кисла О.Ф. Зміст та навчально-методичне забезпечення педагогічної практики. Навчально-методичний посібник для студентів IV курсу спеціальності "Початкове навчання", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". – Чернігів: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2009. – 57 с.

3. Кисла О.Ф. Зміст та навчально-методичне забезпечення педагогічної практики. Навчально-методичний посібник для студентів IV курсу спеціальності "Початкове навчання", освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр". – Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, 2010. – 70 с.

4. Програми всіх видів практик.
5. Методичні рекомендації до проведення всіх видів практик.
6. Основні завдання студента-практиканта.
7. Зразок написання плану-конспекту уроку, виховного заходу, психолого-педагогічної характеристики учня та учнівського колективу.
8. Схема аналізу уроку, виховного заходу.
9. Перелік звітної документації.

Тим студентам, які проходять виробничо-педагогічну практику у МКШ, пропонується перелік окремих завдань, що викликано складністю проходження такої практики, а саме:

1. Спостерігати за організацією навчально-виховного процесу у МКШ.
2. Ознайомитись з особливостями комплектування класів у МКШ.
3. Ознайомитись з особливостями складання розкладу у МКШ.
4. Допомогати вчителю в організації вільного часу учнів у МКШ (перерви).
5. Відвідати, по можливості, батьківські збори. Спостерігати за особливостями проведення батьківських зборів у класі-комплекті. Проаналізувати проблеми, що вирішуються на батьківських зборах.

Після проходження практики студенти повинні подати таку документацію.

- Відомості про МКШ (історія школи, кількість класів-комплектів, кількість учнів, учителів, якісний склад учителів, адреса школи, адміністрація школи, проблеми, над якими працює МКШ).
- Дані про вчителя, до якого прикріплений студент (ПІБ, дата народження, стаж, який навчальний заклад закінчив, проблеми, над якими працює вчитель, нагороди, відзнаки).
- Розклад занять класу.
- Опис змісту досвіду роботи вчителя початкових класів.

- Плани–конспекти уроків, розробки виховних заходів, творчі розробки вчителя.
- Фотоматеріали з практики.

Після закінчення терміну практики студенти звітують про виконання програми та індивідуального завдання. Студенти–практиканти подають письмовий звіт, підписаний і оцінений безпосередньо керівником бази практики. Письмовий звіт разом з іншими документами (щоденник, характеристика, конспекти уроків, виховних заходів, відео– і фотоматеріали, студентські газети та ін.) рецензує керівник практики.

Відбувається оновлення методичного забезпечення, розробляються програми проходження усіх видів практики за кредитно–модульною системою; змінюються форми проведення настановчих і підсумкових конференцій.

Зокрема, педагогічна та науково–дослідна практика магістрантів здійснюється з використанням інформаційних технологій. На настановчій конференції для магістрів–практикантів було підготовлено презентацію у вигляді слайдів, визначено мету і завдання педагогічної практики, зміст, програму–завдання, структуру залікового кредиту та розподіл балів за усі види роботи. Для магістрів було організовано виставку методичної літератури з проблеми використання інноваційних технологій у початковій школі. Під час науково–дослідної практики магістранти беруть участь в організації Міжвузівської науково–практичної конференції, під час якої висвітлюють результати своєї дослідницької діяльності.

На звітній конференції магістранти представляють груповий творчий проект–презентацію "Педагогічна практика очима магістрантів".

Підсумки кожної практики обговорюються на засіданні кафедри.

Проте для покращення професійної підготовки студентів вважаємо за доцільне запропонувати:

1. Активно висвітлювати результати педагогічної практики у пресі (факультетська та університетська газети, стіннівки, де висвітлювалися б враження студентів від практики).
2. Можна розпочати і щорічний випуск видання "Перші кроки в майбутню професію" тощо.
3. Видати методичний посібник у достатній кількості, щоб могли користуватися всі студенти, у якому були б розкриті наукові підходи до організації практики, досвід учителів. Рекомендації методистів і найважливіше – зразки різних типів уроків. Такий посібник доцільно використовувати як студентам, так і викладачам під час проведення аудиторних занять.
4. Організувати виставки кращих поурочних планів студентів–практикантів, творчі роботи учнів, зразки позакласних заходів, проведених під час практики.
5. Вносити подяки кращим студентам–практикантам (факультетська дошка).
6. Керівникам–методистам допомагати студентам у проведенні науково–дослідної роботи і брати участь у студентських конференціях різного рівня (не лише наших університетських). Вибирати із звітів, щоденників, характеристик учнів, планів–конспектів уроків раціональні спостереження, нароби і надрукувати на їхній основі навчально–методичний посібник.

Отже, створення оптимальних умов для проведення педагогічних практик студентів факультету початкового навчання на етапі реформування сучасної вищої школи є одним із шляхів розв'язання суперечності між рівнем традиційної підготовки майбутнього вчителя молодших класів та новими вимогами суспільства до випускників педагогічних ВНЗ. Успіх будь–якої професійної діяльності забезпечують, як відомо, єдність і комплексність отриманих фахівцем знань, умінь, навичок та прояв особистісних якостей, саме на це і має бути спрямована організація і проведення педагогічних практик.

Процес становлення нової освітньої системи вносить зміни у наукову та освітню парадигми, тому настільки значними стають професійно важливі якості; зокрема набуває першочергової ваги сучасний стиль педагогічної діяльності, який спирається на вміння миттєво приймати оптимальне рішення, використовувати гнучкі педагогічні технології, прагнення перебувати у постійному пошуку новітніх форм і методів, не втрачаючи при всьому гармонії із навколишнім середовищем, етичної професійної поведінки, рівноправної взаємодії із учителями. Соціально–психологічні та професійні якості сприятимуть вияву творчої особистості майбутнього педагога. Саме це і покладено в основу організації і проведення різноманітних педагогічних практик при підготовці майбутніх учителів молодших класів на факультеті початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка.

Використані джерела

1. Голуб Н. Ретроспектива і перспектива ідеалу вчителя // Укр. мова і література в школі. – №7–8, 2007. – С.60–65.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті // Освіта України. – №29, 18 липня, 2001. – С.4.
3. Подласый И.П. Педагогика. Новый курс: Учебник для студентов пед. вузов: В 2-х книгах. – М.: Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1999. – Кн. 1: Общие основы. Процесс обучения. – 576 с.

Strilets S.

PEDAGOGICAL PRACTICES IN THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS' TRAINING SYSTEM

In the article renewal of professional pedagogical preparation of primary school teachers via training process was considered. The types of pedagogical training that has been observed helps the students to establish the fundamental correlation between theory and practice; for future teacher preparation they create the practible possibilities for organization of educational process with primary school children.

Key words: *pedagogical training, innovation technologies, primary education, professional preparation.*

Стаття надійшла до редакції 11.01.2011 р.